

Ο αγιογράφος των συγκεκριμένων έργων ονομάζεται Θεόδωρος Πουλάκης και γεννήθηκε στις αρχές του 17ου αιώνα στην Κρήτη. Είναι από τις χαρακτηριστικές περιπτώσεις ζωγράφων που, καθώς έζησε για χρόνια στη Βενετία, εργάστηκε τόσο στο βυζαντινό, όσο και στο δυτικό ζωγραφικό καλλιτεχνικό ύφος.

Προχωρήστε στον απέναντι τοίχο και βρείτε την εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου

Η εικόνα του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ζωγραφικής των Τουρκοκρατούμενων περιοχών στις αρχές του 18ου αιώνα. **Συγκρίνετε** την εικόνα με την παράσταση του Πουλάκη που είδατε προηγουμένως. **Παρατηρήστε** τη σχηματοποίηση στην απόδοση του βάθους, όπως και το χωρίς όγκο, επίπεδο πλάσιμο του ποδιού.

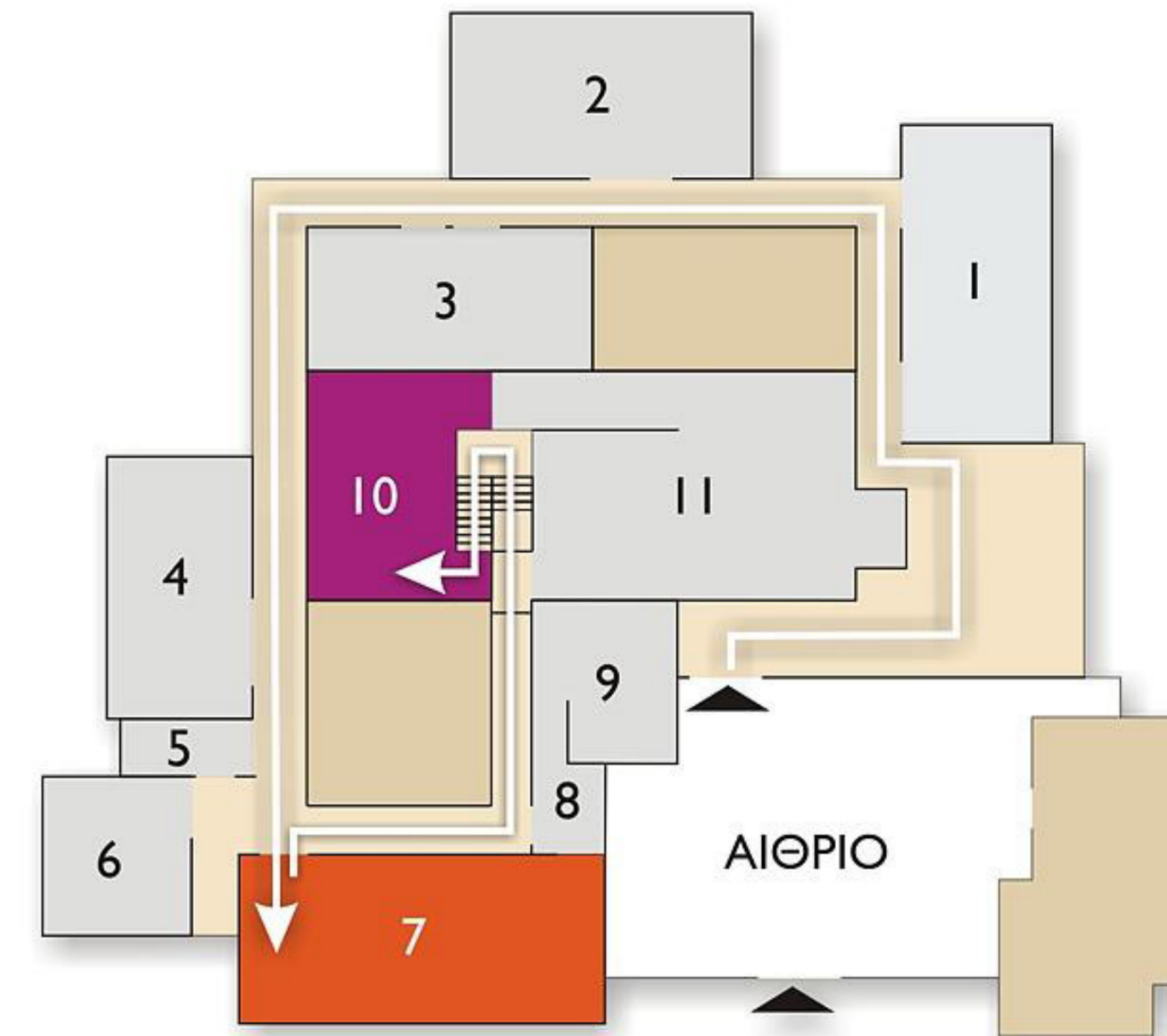
Μέσα από ανάλογες λεπτομέρειες μπορείτε πιο εύκολα να αντιληφθείτε τη διαφορά ανάμεσα στην καλλιτεχνική δημιουργία των Τουρκοκρατούμενων και Βενετοκρατούμενων περιοχών.

Στο βάθος της ίδιας αίθουσας εντοπίστε τα βρέβια

Με τον όρο βρέβιο εννοούμε μια ξύλινη εικόνα που περιέχει κατάλογο των δωρητών του ναού ή της μονής. Πρόκειται για μια εικόνα λειτουργικού χαρακτήρα, δηλαδή τη χρησιμοποιούσαν κατά την τέλεση της Θείας Λειτουργίας, και δεν προοριζόταν για τη λατρεία κάποιου αγίου. Πριν την προετοιμασία της Θείας Κοινωνίας, ο ιερέας χρησιμοποιεί τα βρέβια για να μνημονεύσει τους κτήτορες ή δωρητές του ναού ή της μονής. Τα βρέβια φυλάσσονται μέσα στο Ιερό Βήμα του ναού μαζί με άλλα λειτουργικά σκεύη.

Επιμέλεια εντύπου: Η. Κατσαρίδου, ιστορικός τέχνης
Επιστημονικοί συνεργάτες: Ν. Μπονόβας, Γ. Παπαζώτου, αρχαιολόγοι

Ανακαλύψτε την αθέατη πλευρά του
Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Θεματική επίσκεψη: Οι εικόνες

Για τους Βυζαντινούς οι εικόνες ήταν αντικείμενα λατρείας. Από το 14ο αιώνα, όμως, οι λόγιοι τις αντιμετωπίζουν ως έργα τέχνης. Έτσι, λίγο αργότερα αρχίζουν να συλλέγονται συστηματικά, κυρίως στις βενετοκρατούμενες περιοχές (Κρήτη μέχρι το 1669 και Επτάνησα).

Η πιο διαδεδομένη τεχνική με την οποία ζωγραφίζονται οι εικόνες είναι η **αυγοτέμπερα**. Σε αυτήν το χρώμα διαλύεται σε κρόκο αυγού και ξύδι, που εμποδίζει την ανάπτυξη μούχλας. Από το 16ο αιώνα και μετά ορισμένοι ζωγράφοι εισάγουν μία νέα μικτή τεχνική, τη **λαδοτέμπερα**, που συνδυάζει την αυγοτέμπερα με την ελαιογραφία.

Τα χρώματα που χρησιμοποιούνταν ήταν ορυκτά (π.χ. κάρβουνο), φυτικά (π.χ. λουλάκι) ή ζωικά (π.χ. πορφύρα). Πέρα από τις αισθητικές επιλογές, ο πλούτος των χρωμάτων εξαρτάται κατά ένα μεγάλο βαθμό από τη δυνατότητα διακίνησης των πρώτων υλών από περιοχή σε περιοχή.

Όπως γινόταν και στα αντίστοιχα εργαστήρια της Δύσης, οι Βυζαντινοί ζωγράφοι χρησιμοποιούσαν τετράδια σχεδίων, τα οποία δε σώζονται. Από τη μεταβυζαντινή περίοδο (1453-1830), όμως, σώζονται προσχέδια και *ανθίβολα*, δηλαδή σχέδια πάνω σε φύλλα χαρτιού που λειτουργούσαν ως πρότυπα εικονογράφησης.

Πηγαίετε στην Αίθουσα 7 «Το Λυκόφως του Βυζαντίου».
Μπαίνοντας, εντοπίστε τις δύο αμφιπρόσωπες εικόνες

Αμφιπρόσωπες λέγονται οι εικόνες που είναι ζωγραφισμένες και από τις δύο όψεις.

Στις περισσότερες αμφιπρόσωπες εικόνες οι δύο παραστάσεις δεν έγιναν ταυτόχρονα. Η εικόνα της Παναγίας Ελεούσας που έχετε μπροστά σας χρονολογείται στις αρχές του 14ου αιώνα. Η εικόνα φθάρθηκε με την πάροδο του χρόνου. Καθώς ήταν μεγάλων διαστάσεων και το υλικό της στοίχιζε οικονομικά, οι κάτοχοί της θέλησαν να συνεχίσουν να τη χρησιμοποιούν. Έτσι, αργότερα, στο 18ο αιώνα, ζωγράφισαν στην πίσω πλευρά την παράσταση της Σταύρωσης.

Ορισμένες από τις αμφιπρόσωπες εικόνες χρησιμοποιούνταν σε περιφορές κατά τη διάρκεια λιτανειών.

Δείτε την εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας (15ος αιώνας), στην πίσω όψη της οποίας απεικονίζεται η Αγία Βαρβάρα (14ος αιώνας). **Παρατηρήστε** στο

κέντρο της κάτω πλευράς την εγκοπή, όπου στερεωνόταν το κοντάρι με το οποίο την περιέφεραν.

Κατευθυνθείτε στην Αίθουσα 10 «Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο».
Βρείτε την εικόνα του Αγίου Γοβδελαά στον τοίχο δεξιά της εισόδου μετά τη βιτρίνα

Προσέξτε το χρυσό κάμπο, δηλαδή το χρυσό φόντο της εικόνας. Το χρύσωμα γίνεται με την επικόλληση ενός φύλλου χρυσού πάνω στην ήδη προετοιμασμένη επιφάνεια της εικόνας. Από φύλλο χρυσού είναι, επίσης, και οι άκρες του χιτώνα του Αγίου. **Παρατηρήστε** το λεπτοδουλεμένο τρόπο με τον οποίο ο ζωγράφος «στάζει» το χρώμα ή το ξύνει για να το αφαιρέσει και να δημιουργήσει με τον τρόπο αυτό το σχέδιο στις άκρες του ενδύματος.

Εντοπίστε λίγο πιο πέρα τους τέσσερις πίνακες που εικονογραφούν την ιστορία του Ιωσήφ από την Παλαιά Διαθήκη

Οι συγκεκριμένες εικόνες αποτελούσαν μέρος ενός συνόλου. Όσες από αυτές είναι γνωστές είναι διασκορπισμένες σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Την εποχή αυτή, δηλαδή στο 17ο αιώνα, συναντάμε συχνά ανάλογα σύνολα έργων στα βενετοκρατούμενα Ιόνια νησιά. Η τοποθέτησή τους σε σειρά στους τοίχους των μακρόστενων ναών, των βασιλικών, διευκόλυνε την αφήγηση μιας ιστορίας.

Τα έργα είναι εμφανώς επηρεασμένα από την τέχνη της Ιταλίας. Στην εικόνα κάτω δεξιά, παρατηρήστε τον αρχιτεκτονικό διάκοσμο και κυρίως το δάπεδο με τις πλάκες, όπου γίνεται προσπάθεια να αποδοθεί ο χώρος με συστηματική, γεωμετρική προοπτική. Επίσης, μπορείτε να δείτε το σχεδόν φυσιοκρατικό τρόπο με τον οποίο ο ζωγράφος αποδίδει τους μύες του στρατιώτη στα αριστερά.

